

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Gerilová válka a britská odvetná opatření
během búrské války 1899–1902**

Kateřina Šiková

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Gerilová válka a britská odvetná opatření
během búrské války 1899–1902**

Kateřina Šiková

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Ráda bych poděkovala PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	POČÁTKY BÚRSKÉ VÁLKY	5
2.1.	Průběh a konec války	8
3	GERILOVÁ VÁLKA	12
3.1.	Organizace komand	13
3.2.	Gerilové útoky a jejich dopad	17
4	BRITSKÁ ODVETNÁ OPATŘENÍ	23
4.1.	STAVBA PEVNOSTÍ	25
4.2.	Taktika spálené země	26
4.2.1.	Koncentrační tábory	29
4.2.2.	Životní podmínky v táborech	34
4.3.	Další odvetná opatření	37
5	ZA HRANICEMI JIŽNÍ AFRIKY	39
6	ZÁVĚR	43
7	SEZNAM ZDROJŮ	45
8	RESUMÉ	48
9	PŘÍLOHY	50
9.1.	Seznam příloh	54

1 ÚVOD

Tématem bakalářské práce je gerilová válka a britská odvetná opatření během druhé búrské války v letech 1899–1902. Tento jihoafrický konflikt mezi Velkou Británií a potomky nizozemských přistěhovalců (Búry) byl faktickým bojem o ovládnutí území, ale především výnosných zlatých a diamantových dolů. Další důležitý bod představovala snaha Búrů udržet politickou moc ve svých rukou a tím pádem eliminovat vliv nově přichozích *uitlanderů*. Výbojná britská politika se zde střetla se vzpurnými búrskými osadníky, kteří co do počtu a vojenské síly nedosahovali kvalit vojáků britského impéria, ale díky své neústupnosti a zatvrzelosti se jim stali drsným protivníkem. Britská očekávání, že během bleskového zásahu budou oba búrské státy, Jihoafrická republika i Oranžský svobodný stát, rychle poraženy, se ukázala být mylná, a tak se původně banální zásah proti malému národu proměnil v několikaletou válku. Ačkoliv se mnohonásobně početně slabší Búrové nemohli se silami Britského impéria v poli měřit, nestali se pouze bezbrannými loutkami, ale s pomocí vlastního způsobu gerilového boje donutili nepřítele přizpůsobit se. Tímto svým heroickým přístupem si Búrové získali sympatie veřejnosti v Evropě i v severní Americe, pro něž se stali obdobou Davida v boji proti obru Goliášovi, kterýžto příměr byl rovněž v dobovém tisku hojně využíván.

Volba nekonvenčního gerilového boje dovolila Búrům účinně čelit nepříteli a plně využít veškerých svých výhod, jimiž byla například znalost místního terénu nebo střelecká zručnost. Ničivými přepady nejenže materiálně poškozovali Britské síly, ale zároveň v očích veřejnosti znevažovali sílu světové imperiální velmoci. Proto britský velitel polní maršál Frederick Roberts a po něm generálmajor Horatio Kitchener musel najít způsob, jak živelné Búry neutralizovat. Výsledkem byla represivní odvetná opatření, mezi něž patřilo například kontroverzní

vypalování búrských farem a následná internace obyvatel do koncentračních táborů, kde mnoho z nich zemřelo. Cílem práce proto bude popsat a zhodnotit jak gerilové útoky Búrů, tak i britská protiopatření, a zároveň postihnout i jejich efekt a důsledek.

K volbě tématu mě vedl především fakt, že toto téma je v české odborné literatuře poměrně řídko zastoupeno, a navíc i můj celkově kladný vztah k nizozemské osobitosti, která v búrských osadnicích stále přetrvávala. Práce se skládá ze dvou primárních kapitol, které jsou nosnou částí celého textu a jež se dělí do několika podkapitol dle jednotlivých podtémat. Základní tělo textu je navíc doplněno úvodním objasněním příčin, průběhu sporu a shrnutím celého konfliktu spolu se závěrečnou kapitolou o zahraničních reakcích.

První obsáhlejší kapitola se zabývá gerilovou válkou. Jedná se o stručný úvod do problematiky strategie tohoto druhu války, která je dále rozvedena v jednotlivých podkapitolách. První z nich se zabývá organizací komand, tedy búrských bojových jednotek, které záškodnické útoky prováděly. Popisují zejména praktické stránky fungování komand s ohledem na přirozenou búrskou povahu, která se zde dozajista promítla. Následující podkapitola pojednává o gerilových akcích a jejich důsledcích, kdy stručně nastiňuje jejich počátek, průběh a částečně již naznačuje reakce britské protistrany. Mou snahou v této celé kapitole je zejména analyzovat činnost komand, předložit některé způsoby sabotáže a zhodnotit jejich dopad spolu s uvedením několika konkrétních případů.

Obsahem následující rozsáhlé kapitoly jsou britská odvetná opatření, která lze vnímat jako logický důsledek záškodnických útoků. Represivní akce se staly odpovědí na búrský způsob boje, kdy byla nasazena i méně konvenční opatření. Úvodní text této kapitoly se zabývá především mírovými agitacemi některých Búrů v řadách bojujících, tedy jedním z britských mírových protiopatření. První podkapitola hovoří o stavbě

systému britských pevností, které zpočátku chránily především železniční tratě, ale postupně se staly prostředkem ke kontrole pohybu komand. Další část práce nastiňuje britskou taktiku spálené země, jejímiž nástroji se stalo především vypalování búrských farem, což vedlo k zakládání koncentračních táborů pro bezprizorní rodiny. Dvě podkapitoly se zabývají právě fungováním těchto táborů a životními podmínkami v nich. Poslední podkapitola části o britských opatřeních stručně nastiňuje i další méně známé způsoby reakce impéria. Cílem celého tohoto úseku práce je propojit příčinu s následkem a především stanovit efektivitu a dopad jednotlivých zásahů proti gerile. Závěrečná kapitola o zahraničním veřejném mínění dokresluje působení akcí na pozadí doby a společnosti.

Pro přípravu práce bylo nejdůležitější především studium literatury, jež byla z valné většiny zahraniční, jelikož jediným uceleným zdrojem v češtině je monografie od Filipa Nerada *Búrská válka*. Díky této knize, která je kompaktním a aktuálním výkladem búrské války, jsem si mohla vytvořit základní kostru práce, získat cenná vodítka pro další zdroje a ověřit český přepis některých vlastních jmen. Dalším velmi cenným zdrojem informací je článek Andrého Wesselse *Boer Guerrilla and British Counter guerrilla Operations in South Africa 1899 to 1902*, který se tematicky shoduje s názvem práce, vesměs nastiňuje varianty gerilového boje i britských odvetných opatření, není však příliš podrobný, ale zároveň přináší užitečné číselné údaje. Právě některá data a hodnoty se v jednotlivých zdrojích lišily, proto bylo nutné údaje porovnávat a vždy zvažovat, který z nich je nejpřesnější a nejadekvátnější. Dvě anglické monografie, *The Boer War : A History* od Denise Judda a Keitha Surridge a *The War for South Africa : The Anglo-Boer War: 1899–1902* profesora Billa Nassona, poskytují rozsáhlý a téměř vyčerpávající přehled tohoto konfliktu. Obě se zabývají především průběhem samotného boje, ovšem v jednotlivých kapitolách lze najít užitečné informace i pro téma této

práce. Dále kniha S. B. Spiese *Methods of Barbarism? Roberts and Kitchener and Civilians in the Boer Republics January 1900–May 1902* velmi zdařile poskytuje především vhled do Robertsových a Kitchenerových akcí v daném období, předkládá vazbu mezi událostmi a zdůvodňuje jejich jednání fakty. Přináší poměrně podrobné informace především pro kapitolu mé práce zaměřenou na odvetná opatření, ale i data a informace pro základní události. Jelikož několik autorů zdrojů (např. Bill Nasson, Fransjohan Pretorius), použitých pro tuto práci, jsou obyvatelé Jihoafrické republiky, bylo nutné pracovat s těmito prameny obezřetně a neustále mít na paměti, že přestože jsou jejich autoři profesionálové, mohl by být jejich pohled na danou problematiku ovlivněn národním cítěním ke své zemi či osobními sympatiemi.

2 POČÁTKY BÚRSKÉ VÁLKY

Búrská nebo také jihoafrická válka, která započala 11. října 1899 a jež skončila podpisem mírové smlouvy ve Vereenigingu 31. května 1902, byla velmi krvavým a finančně náročným sporem mezi Velkou Británií a búrskými republikami jižní Afriky.¹ Jednalo se jen o vyústění dlouhodobých konfliktů, které se v této oblasti táhly už od 80. let 19. století. Britové se spolu s uitlandery pokoušeli svrhnout dominanci búrské oligarchie a tento tlak nedával transvaalské vládě jinou možnost než vyhlásit válku, která se stala největší válkou, jež kdy probíhala v rámci britského impéria, a také největším světovým konfliktem od prusko-francouzské války z počátku 70. let 19. století. Zároveň byla dle některých názorů prvním příznakem úpadku britské dominance na mezinárodní scéně.²

Počátky búrského etnika v jižní Africe lze klást do roku 1652, kdy nizozemská Východoindická společnost založila na mysu Dobré naděje jednu ze svých faktorí jako záchytný bod pro cesty do Indie a na Moluky. Přistěhovalci, především holandských, německých a francouzských hugenotů, vytvořili během následujících let kolonii a pro tyto bílé osadníky se vžil název Búrové, z holandského slova boer – sedlák. Správu nizozemské Východoindické společnosti nad Kapskem ukončila až britská okupace z roku 1795, která byla o dvacet let později formálně potvrzena na Vídeňském kongresu.³ Britská snaha vytvořit z Kapska plnohodnotnou kolonii však narazila na odpor Búrů. Poangličťování a protirasistická politika, která se přirozeně přičila búrskému kalvinistickému rasismu, měly za následek, že se část obyvatelstva vystěhovala ve 30. letech

---

¹ PORTER, Andrew, *The South African War and the Historians*. In: *African Affairs* 99, 2000, 397, s. 633.

² KUITENBROUWER, Vincent, *War of Words*, Amsterdam 2012, s. 15.

³ WARWICK, Peter, SPIES, S. B. (eds.), *The South African War : The Anglo-Boer War 1899–1902*, Harlow 1980, s. 12.

19. století z dosahu britské administrativy dále na sever; tato migrace je nazývána jako *voortrekk*, tedy velký trek.⁴ Búrové se na těchto nově nabytých územích pokoušeli o založení vlastních suverénních státních útvarů, avšak první z búrských republik Natalia byla roku 1843 anektována Brity kvůli obavám z ohrožení britské plavby do Indie. Podobný osud postihl i další území za Oranžskou řekou a Vaalem, avšak od počátku 50. let Búrové oživilí snahy o získání suverénních území a s využitím zaneprázdněnosti imperiálních sil v boji s domorodými kmeny podepsali s Brity 17. ledna 1852 tzv. Sandriverskou konvenci. Tímto se území mezi řekami Vaal a Limpopo stalo nezávislým a následoval vznik Jihoafrické republiky čili Transvaalu. 23. února 1854 byla podepsána další konvence v Bloemfonteinu, jež zajišťovala samostatnost Oranžsku a vedla ke vzniku Oranžského svobodného státu.⁵

Ovšem snaha impéria o ovládnutí búrských republik byla stále aktivní, a tak roku 1877 vyhlásili Britové anexi Jihoafrické republiky jako britské kolonie a vstoupili na její území. Búrové se postavili na odpor a roku 1880 vypuklo ozbrojené povstání neboli první válka za svobodu. Porážka Britů v bitvě na hoře Majuba v lednu 1881 jasně demonstrovala jejich neschopnost udržet kontrolu nad tímto územím. Formální nezávislost búrských republik byla stvrzena roku 1884 londýnskou konvencí, avšak dokument ponechával Británii možnost kontroly nad zahraničními smlouvami Transvaalu.⁶

Ovšem již v roce 1886 bylo v transvaalském Witwatersrandu, zkráceně Randu, objeveno mohutné ložisko zlata, což zapříčinilo rozsáhlý příliv přistěhovalců do této búrské republiky. Během jedné dekády příchozí, tzv. uitlanderé, začali početně převyšovat původní búrské obyvatelstvo Transvaalu a dožadovali se náležitých politických

---

⁴ JUDD, Denis, SURRIDGE, Keith, *The Boer War : A History*, New York 2013, s. 20an.

⁵ NERAD, Filip, *Búrská válka*, Praha 2004, s. 15an.

⁶ JUDD, SURRIDGE, s. 28–31.

práv. Jihoafrická republika v čele s prezidentem Paulem Krügerem/Krugerem vytrvale tyto požadavky odmítala, jelikož se nejednalo pouze o demografický přesun, ale v této migraci spatřovala i britské snahy o ovládnutí této oblasti a také výnosných zlatých dolů.⁷ Otázka občanství pro uitlandery zůstávala aktuální a spor mezi Búry a Brity se nadále vyostřoval. Reformisté v čele s britským magnátem Cecilem Rhodesem se odmítali vzdát a chystali se k aktivnímu boji. I situace v samotné Británii byla tomu nakloněna, jelikož v roce 1895 se k moci opět dostal konzervativce Robert Cecil, třetí markýz ze Salisbury a ministrem kolonií se stal liberální unionista sir Joseph Chamberlain.⁸ Který, ačkoliv původně podporoval mírové řešení, udělil Rhodesovi tichý souhlas k provedení akce. Počátek revolty v Randu byl plánován na 28. prosince 1895, avšak na poslední chvíli bylo povstání odloženo. Ovšem jeden ze spiklenců, Dr. Leander Starr Jameson, nebyl informován a se svou skupinou vpadl do Transvaalu.⁹ Celá akce skončila nezdarem, a tak napětí mezi Búry a Brity, které v souvislosti s ní ještě vzrostlo, vygradovalo až do počátku samotné války. 9. října bylo Britům předáno transvaalské ultimátum požadující stažení britských jednotek a vyřešení sporných bodů.¹⁰ Britové odmítli, a tak 12. října 1899 začala válka. Když mírové řešení bylo definitivně nemožné, padlo v britském Parlamentu konečné souhlasné rozhodnutí o anexi Transvaalu, čímž selhaly snahy protiimperálních klik a byl nastolen vývoj jižní Afriky směrem od unie republik k imperiální federaci.¹¹

---

⁷ Tamtéž, s. 32an.

⁸ NERAD, s. 34.

⁹ MEREDITH, Martin, *Diamonds, Gold and War. The British, the Boers and the Making of South Africa*, New York 2007, s. 330–334.

¹⁰ LANGER, William L., *The Diplomacy of Imperialism 1890–1902*, New York 1951, s. 617.

¹¹ ROBINSON, Ronald, GALLAGHER, John, DENNY, Alice, *Africa and Victorians : The Climax of Imperialism in the Dark Continent*, New York 1961, s. 457.

2.1. Průběh a konec války

Na samém počátku obě strany věřily, že se bude jednat o bleskovou válku, ovšem spor se protáhl na téměř 32 měsíců, během nichž Britové nasadili 448 000 mužů proti 88 000 mužům na straně Búrů, včetně zahraničních dobrovolníků. Spolu s Jihoafrickou republikou vyhlásil Velké Británii po jistém váhání válku i Oranžský svobodný stát, čímž dodržel vzájemnou spojeneckou smlouvu s Transvaalem.¹²

Na počátku války Búrové podnikly ofenzivu ve 3 směrech: obsadili severní Natal a oblehli Ladysmith, vtrhli do Kapska a nakonec zahájili obležení britských posádek v Kimberley a Mafeking.¹³ Nejdříve Britové búrské síly značně podceňovali. Tento pohled museli však přehodnotit po tzv. černém týdnu, kdy utrpěli 3 porážky jen během několika málo dní. 10. prosince na železniční křižovatce v Stormebergu, o den později na Magersfontein Hill a 15. prosince 1899 v Colensu na řece Tugela ztratili asi desetinu mužů a nenávratně přišli o svou vojenskou reputaci.¹⁴ Po tomto několikanásobném debaklu byl odvolán dosavadní britský velitel generál sir Redvers Buller a nahradil jej lord Frederick Roberts, známý svým tažením do Kandaháru, a velitelem jeho štábu byl jmenován lord Horatio Herbert Kitchener, proslulý dobyvatel Súdánu.¹⁵ Po změně vedení se situace obrátila, britská ofenziva osvobodila obklíčená města Ladysmith, Kimberley i Mafeking, vytlačila Búry a Britové začali obsazovat území republik. V březnu 1900 vstoupily Robertsovy hlídky do Bloemfonteinu, v květnu byl anektován Oranžský svobodný stát jako Kolonie Oranžské řeky, následně také získali Johannesburg a Pretorii.

---

¹² WARWICK, Peter, *Black People and the South African War 1899–1902*, Cambridge 1983, s. 3.

¹³ MEREDITH, s. 429–431.

¹⁴ PORTER, s. 633.

¹⁵ NASSON, Bill, *The War for South Africa : The Anglo-Boer war 1899–1902*, Cape Town 2010, s. 153.

Transvaalský prezident Krüger opustil zemi a odplul do Evropy, kde o několik let později zemřel. 1. září 1900 byl Transvaal připojen k britskému impériu.¹⁶

Válka jako taková byla tímto u konce, ovšem jednalo se jen o začátek další etapy celého konfliktu – války gerilové. Búrská komanda pod vedením generálů Louise Bothy, Christiaana de Weta, Jana Christiaana Smutse a Koose de la Reye sabotovala britské zásobování, komunikaci a vůbec napadala důležité body britské správy. Tyto útoky vyvolaly razantní odezvu, Britové vybudovali koncentrační tábory pro búrské civilisty, ničili farmy i zásoby potravin, stavěly pevnosti kolem železnic apod. Po mnoha měsících tohoto teroru přistoupili 31. května 1902 zástupci búrských republik na podpis mírové smlouvy ve Vereenigingu, potvrdili anexi svých zemí a uznali autoritu britského monarchy Eduarda VII.¹⁷

Mezinárodní nálady jednoznačně stranily búrským republikám. Britské impérium se v té době ve světě netěšilo přílišné popularitě, v Evropě byla navíc vedena protibritská propaganda ze strany búrských diplomatů, která tyto nálady ještě umocňovala. Veřejnost také oceňovala statečnost Búrů, kteří se v boji za nezávislost neváhali postavit mnohonásobně silnějším nepříteli.¹⁸ Ačkoliv druhá búrská válka dostala z úst vojenského teoretika generálmajora J. F. C. Fullera název „poslední gentlemanská válka“, trefnějším označení je spíše „britský Vietnam“. V jakožto první válce nového století sice Britové plně využívali vymoženky doby, jako telegraf, elektřinu, tiskovou propagandu, železnice nebo palné zbraně, ale v reakci na vytrvalý búrský odpor se uchýlili i k využití destruktivních nástrojů totální války, kdy některé z nich se naučili

---

¹⁶ WARWICK, SPIES, s. 88–95.

¹⁷ HANCOCK, W. K., *Smuts. Vol. 1: The Sanguine Years*, Cambridge 1962, s. 160.

¹⁸ KUITENBROUWER, s. 179an.

například během koloniální pacifikace Afghánistánu nebo Súdánu.¹⁹ Mimo úmrtí civilistů ztratili Búrové přes 7 000 bojujících mužů, zatímco Britové přišli přibližně o 22 000 mužů.²⁰ Tato válka nebyla odloučeným konfliktem, ale měla vliv i na zahraniční politiku Velké Británie a na její mezinárodní vztahy. Vědoma si své izolované diplomatické pozice, zahájila Británie ihned po válce restrukturalizaci svého pohledu na zahraničí, což vedlo k ukončení skvělé izolace a uzavření spojenecké smlouvy s Japonskem v roce 1902 a srdečné dohody o koloniích s Francií roku 1904. Co se ekonomického dopadu týče, samotná válka byla velmi nákladná. Jedním z aspektů nespokojenosti s protahování války byl právě hospodářské hledisko, jelikož ve výsledku stál tento konflikt britské daňové poplatníky více než 200 milionů liber, přepočteno na hodnotu v roce 2011 je to více než 6 miliard liber.²¹ Přesto však byli Britové ochotni věnovat po válce své nové jihoafrické kolonii štědrú finanční pomoc ve formě tří milionů liber na obnovu a opravy válečných škod či poskytnout dvouleté bezúrokové půjčky. Navíc odložili zrovnoprávnění „ne Evropanů“ jako černochoů a Indů, čímž Transvaalu i Kolonii Oranžské řeky poskytli větší možnost samosprávy a zaručovali, že černoši nadále zůstanou bez volebního práva a sociálně diskriminovaní, avšak *uitlanderé* získali plné občanství.²²

Další vývoj búrskeho etnika se odehrával již pod britskou kontrolou. Milner dokázal přesvědčit všechny 4 jihoafrické kolonie (Transvaal, Kolonii Oranžské řeky, Natal a Kapsko), aby se spolu se Severní a Jižní Rhodesií spojily do celní unie v roce 1903. Integrace pokračovala až do roku 1910, kdy byla vytvořena Jihoafrická unie, která

---

¹⁹ NASSON, s. 15–17.

²⁰ Tamtéž, s. 306–308.

²¹ WESSELS, André, *Boer Guerrilla and British Counter guerrilla Operations in South Africa, 1899 to 1902*. In: Scientia Militaria. South African Journal of Military Studies 39, 2011, 2, s. 18.

²² JUDD, SURRIDGE, s. 298.

existovala až do roku 1961. Fungování státu zajišťovala aliance umírněných Afrikánců s anglicky hovořícími Jihoafričany, což vedlo například k účasti v první světové válce, kdy generálové Botha a Smuts vedli muže po boku svého někdejšího nepřítele Velké Británie.²³

---

²³ Tamtéž, s. 299–301.

3 GERILOVÁ VÁLKA

Po fiasku svých jednotek v poli i ztrátě hlavního města Bloemfonteinu si búrští vůdci obou republik uvědomili, že je potřeba změnit taktiku boje. V oranžském městě Kroonstad zasedl proto 17. března 1900 *krijgsraag*, tedy válečná rada, a nejvýznamnější osobnosti obou republik, jako například oranžský prezident Marthinus Theunis Steijn/Steyn, transvaalský prezident Paul Krüger, transvaalský generál a politik Piet Joubert, i generálové Koos. de la Rey a Christiaan de Wet, stály před důležitým jednáním o budoucím postupu. Výsledkem jednání bylo rozhodnutí o změně charakteru války, kdy nadále měly pokračovat snahy o udržení nezávislosti obou republik, ovšem pomocí jiných prostředků. Obvyklá střetnutí v bitvě a snahu o zastavení britského postupu pomocí široké obranné linie vystřídaly malé skupiny bojovníků znalých místních podmínek, kteří byli schopni se rychle a nenápadně pohybovat nezávisle na tzv. laagerech, tedy jakýchsi vozových hradbách tradičně užívaných Búry k přepravě.²⁴ Jejich cílem bylo veškeré možné sabotování britských akcí – ničení komunikačních tratí, infrastruktury, zásob potravin, či munice, znečištění vody nebo napadání nepřátelských jednotek ze zálohy. Proto od této chvíle přešli od pouhého zadržování nepřátel a bránění pozic do útoku, operovali hluboko na území nepřítele a využívali momentu překvapení. Cílem jejich akcí bylo tedy protahovat konflikt co možná nejdéle a zároveň vyčerpávat Brity všemi možnými způsoby, jelikož doufali, že opotřebovávací taktika povede k rozhodnutí Londýna o nutnosti míru z ekonomických důvodů, což pro Búry mělo znamenat příznivější mírové podmínky.

---

²⁴ WESSELS, s. 6.

Mobilitu, svou největší výhodu, začali Búrové paradoxně využívat právě až v období nezdaru, kdy neuspěli v poli²⁵ a kdy zároveň ztratili hlavní město Bloemfontein. Tento obrat souvisí s nástupem mladší generace velitelů jako Ch. de Wet, L. Botha, Koos de la Rey nebo J. C. Smuts, jelikož dosavadní konzervativní vůdci jako Piet Joubert a P. A. Cronjé se bránili ofenzivnímu a mobilnímu vedení války.²⁶

3.1. Organizace komand

Systém komand v jižní Africe byl vyvinut mnohem dříve, než během samotné války. Vznikl postupně již v průběhu 18. a 19. století, kdy Búrové válčili s domorodými kmeny, a během první války o nezávislost Transvaalu v letech 1880–1881. Základem celého systému vojska obou republik se staly malé skupiny většinou neplacených amatérských búrských bojovníků ve věkovém rozsahu od 16 do 60 let, později všech schopných služby, pro něž bylo příznivější možností dobrovolně se připojit ke komandům, než být spolu s ženami a dětmi odsunuti do koncentračních táborů. Poté nebyli sedmdesátiletí starci ani jedenáctiletí chlápci bojující v komandu ničím výjimečným a také ti, kteří se původně dobrovolně vzdali Britům, se častokrát vrátili ke komandům, jelikož tato válka byla pro Búry národní záležitostí, v níž bojovala lidová armáda.²⁷ Avšak tito muži nebyli pouhými prostými farmáři a chalupníky, jak si je někteří probúrští podporovatelé z Evropy představovali. Jejich maskulinní společnosti, kde občanství šlo ruku v ruce s povinností ozbrojené služby, byli této romantické představě na míle vzdáleni. Některé africké kmeny, jako Ndebelové nebo Vendové, které již předtím čelily výbojům útočného

---

²⁵ Tím je míněna především bitva u Paardebergu, kde byli Búrové poraženi 18. února 1900.

²⁶ WESSELS, s. 6.

²⁷ WARWICK, SPIES, s. 104.

Transvaalu, byli důkazem, jak nebezpečným nepřítelem se mohou Búrové stát.²⁸

Velikost komand se lišila podle hustoty populace daného regionu, a to mezi 500 a 2000 muži, kdy na počátku války měly obě republiky dohromady asi 55 000 mužů všech možných profesí schopných vojenské služby.²⁹ Samotná organizace komand byla významným faktorem v jejich úspěchu. Búrští bojovníci nenosili jednotné uniformy, nýbrž obyčejné každodenní oblečení, tedy manšestrové kalhoty, tmavý kabát, podomácku vyrobené kožené boty a široký klobouk často připnutý nahoru na pravé straně, takže se dokázali snadněji skrývat, a to především na farmách. Důstojníci se oděvem nijak neodlišovali, což také stmelovalo mužstvo a utužovalo morálku. Navíc důstojnická funkce nebyla nijak stavovsky předdefinována, a tak se do vyšší vojenské funkce mohl dostat i prostý voják pouze na základě svých schopností. To vše mělo za následek, že búrské jednotky byly daleko soudržnější než ty britské, jelikož imperiální vojsko bylo stále zatíženo ztuhlostí třídní hierarchie a vzájemnou nevraživostí mezi venkovskými a městskými branci. Ovšem nelze říci, že by Búrové byli vždy jednotní. Především muži z nejchudších vrstev nebyli spokojeni se zákonnou povinností bezplatné služby v komandu, jelikož své vybavení jako zbraně apod. museli hradit sami.³⁰ Podle výzkumu transvaalské vlády ještě v roce 1896 jen 59 % mužů schopných služby v komandu mělo pušku, část ze zbraní byla však zastaralá. Ovšem šok z vpádu Jamesonovy skupiny vedl transvaalskou a oranžskou vládu k rozhodnutí vyzbrojit své jednotky moderními zbraněmi.³¹ A proto v roce 1899 jen přibližně 10% Búrů nebylo efektivně

---

²⁸ NASSON, s. 29an.

²⁹ NERAD, s. 84–86.

³⁰ NASSON, s. 84an.

³¹ BADSEY, Stephen, *The Boer War (1899–1902) and British Cavalry Doctrine : A Re-Evaluation*. In: *The Journal of Military History* 71, 2007, 1, s. 86.

vyzbrojeno.³² Navíc velitelé byli voleni, což ve vojácích vzbuzovalo pocit, že by jim tedy jejich nadřízený měl být zavázán, a tato myšlenka mohla podkopávat jeho autoritu. Búrská mentalita sama o sobě je vedla k přesvědčení, že jsou schopni se o sebe sami postarat a že nepotřebují nikoho, aby jim velel, protože na svých farmách byli svými pány a nechtěli to měnit ani teď. Podobná zvuile přinesla rčení, že „každý Búr je generál, ale žádný generál není významnější než jakýkoliv Búr“.³³ Takové smýšlení rozhodně nezlepšovalo jejich vyhlídky během konfliktu.³⁴ Co se hierarchie týče, kontrolu nad muži měli na starosti tzv. *veldkorneti*, kteří se také starali o přiděly potravin, munice a šatstva. Nad *veldkornety* dohlíželi vojenští velitelé, již podléhali generálům, avšak tento systém nemohl fungovat bez spolupráce nejnižších vrstev. Ovšem tyto poměry se zlepšily v polovině roku 1900, kdy bylo jasné, že totální porážka může být odvrácena jedině nastolením tvrdé disciplíny.³⁵ Navíc byly zavedeny pokuty za přestupky jako například opuštění komanda bez povolení (£5–£7,1), odmítnutí jít na hlídku (10–15 šilinků), vystřelení z pušky bez povolení (10 šilinků) a rvačky (2/6–5 šilinků), jelikož kvůli nedostatku lidských zdrojů udíleli rozsudky vězení jen velmi vzácně.³⁶ V některých případech řešili prohřešky ponižujícím trestem, jako když musel provinilec chodit táborem několik hodin se svým sedlem na hlavě apod.³⁷ Búrové byli jako vojáci individuálně zdatní a odvážní, a proto byla jejich střelecké zručnosti přizpůsobena i bojová taktika, kdy využívali znalosti terénu jihoafrického buše s vysokou trávou, stromy, kameny a kopcovitými výběžky. Navzdory početnímu nepoměru s britskou armádou dokázali účinně útočit z předem připravených a dobře krytých pozic či zákopů.

---

³² NASSON, s. 84an.

³³ JUDD, SURRIDGE, s. 92.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ WARWICK, SPIES, s. 108an.

³⁶ PRETORIUS, Fransjohan, *Historical Dictionary of the Anglo-Boer War*, Lanham 2009, s. 125.

³⁷ WARWICK, SPIES, s. 111.

Vyhýbali se vojenským střetnutím v otevřeném poli, ale z úkrytů ostřelovali blížícího se nepřítele, pro kterého byli téměř neviditelní a také dobře krytí proti nepřátelskému ostřelování, což jim zajistilo minimální ztráty.³⁸ V otevřené krajině dokázali zasáhnout nepřítele i ze vzdálenosti 1 km nebo větší. Používali tři druhy palby, kdy na počátku boje stříleli samostatně z předem vybraných pozic na pečlivě určený cíl. Následovala kontinuální rychlá palba, kdy nepřátelský útok nebo protiútok dospěl do závěrečné fáze. Při blízkém kontaktu s nepřítelem stříleli od boku nebo z ramene, místo aby použili bajonet, jak tomu dělali Britové. Navzdory nedostatku disciplíny Búrové dokázali oddalovat začátek palby, což přineslo žádaný moment překvapení, který se například ukázal být rozhodující v bitvách u Magersfonteinu a Colensa v prosinci 1899. Často se však řídili vlastním rozhodnutím, což v kombinaci s jejich střeleckými schopnostmi a znalostí terénu přineslo kýžený výsledek. Avšak účelně nevyhledávali příležitosti k získání válečných ostruh či pro hrdinnou smrt, vždy raději takticky ustoupili, „aby mohli bojovat zase příště“.³⁹

V další fázi války, kdy Búrové přešli na gerilovou taktiku, se komanda vrátila do svých domovských oblastí, aby mohla plně využít výhod domácího prostředí. Zde byla komanda rozdělena do menších skupin, které pravidelně napadaly nepřátelské jednotky a jejich slabá místa, takže Britové se ocitali pod neustálým tlakem. V této době tedy většina útoků záležela na iniciativě jednotlivých důstojníků a na tom, jak aktivně se zapojovali do záškodnictví. Avšak Búrové sami sebe odmítali nazývat gerilovými bojovníky, jelikož v té době mělo slovo gerila pejorativní nádech a bylo téměř synonymem pro banditismus.⁴⁰

V komandech se vyskytovali také černoši, avšak kalvinistický búrský rasismus jim až na výjimky nedovoloval stát se plnohodnotnými

---

³⁸ NERAD, s. 84–86.

³⁹ PRETORIUS, *Historical Dictionary*, s. 446.

⁴⁰ Tamtéž, s. 447.

bojovníky, tudíž sloužili jako tzv. *agterryeři*, tedy pomocné pracovní síly. Jejich povinností bylo například nošení střelného prachu, péče o zbraně a jejich nabíjení, transport munice, dohled nad koňmi a oprava sedel, péče o zraněné nebo vyzvědačství. Podle některých historiků na jednoho *agterryera* připadalo asi 4 nebo 5 Búrů, což znamená, že na začátku války se na straně Búrů do konfliktu zapojilo více než 10 000 černochoů.⁴¹ Ačkoliv byli tito služebníci považováni Búry za nerovnoprávné a méněcenné, byli většinou velmi loajální, jelikož na farmách vyrůstali společně se svými pány a vybudovali si vzájemný vztah.⁴²

3.2. Gerilové útoky a jejich dopad

Podstatou gerilové války je především opotřebovávací taktika, kdy je nepřítel dlouhodobě napadán a opakovaně vyčerpáván. Za tímto plánem stál především búrský generál Christiaan de Wet, který navrhl organizovat muže do menších skupin, jež by vylákaly Robertsovy oddíly do otevřených planin a pak napadly britské železniční tratě a zásobovací trasy bleskovým rozhodujícím přepadem. Tato strategie slavila úspěch také proto, že Britové, uvyklí zcela odlišné evropské škole válčení, nevěděli, jak s danou situací naložit, jelikož se s podobnou taktikou během koloniálních válek doposud neseťkali. Masivní tělesa britské armády jednoduše nedokázala efektivně reagovat na nečekané útoky rychle se pohybujících malých skupin Búrů. Jejich velitelé – Louis Botha ve východním Transvaalu; Koos de la Rey a Jan Smuts v západním Transvaalu a Christiaan de Wet v Oranžském svobodném státě – se stali legendárními postavami a oslavovanými hrdiny i daleko od jižní Afriky.⁴³

---

⁴¹ NASSON, s. 86.

⁴² WARWICK, SPIES, s. 113.

⁴³ MEREDITH, s. 449.

Zpočátku búrským útokům nepřikládali Roberts ani Kitchener žádný větší význam a považovali je jen za dočasnou záležitost. V červnu 1900 byli Britové přesvědčeni, že je válka u konce, a každým dnem očekávali búrskou bezpodmínečnou kapitulaci. Ovšem na podzim se frekvence gerilových útoků začala zvyšovat, až například četnost napadení železničních tratí dosáhla až 30 přepadů měsíčně. V říjnu 1900 se sešli búrští generálové Smuts, Botha, De la Rey a Stejn v Transvaalu na farmě v Cypherfonteinu, kde odsouhlasili provedení dalších, na sobě nezávislých, vpádů do Natalu a Kapska. Snažili se o přenesení bojů na gerilové bázi na britské území a zároveň chtěli vyvolat afrikánské povstání v daných koloniích.⁴⁴ Generál Smuts na této schůzce přednesl návrh na zničení zlatých dolů na Randu, jež byly tou dobou již plně pod britskou kontrolou, což mělo mít jak ekonomický, politický tak i morální dopad na obě bojující strany. V kombinaci s navrhovanou ofenzivou měl odstřel dolů mít rozhodující vliv na budoucí podobu války, avšak byl odmítnut.⁴⁵ Plánovaný vpád do Kapska byl zahájen 16. prosince 1900 pod vedením generálů Pietera Hendrika Kritzingera a Jamese Barryho Munnika Hertzoga. V reakci na to bylo v kolonii vyhlášeno stanné právo a zřízeny oddíly domobrany složené z loajálních obyvatel Kapska. Po dvouměsíčním pohybu po kolonii, kdy se Hertzog dostal až k Atlantskému oceánu, bylo jasné, že snaha o vyvolání povstání bude neúspěšná.⁴⁶ Avšak Kapsko zůstalo dějištěm búrských snah až do samého konce války, kdy menší skupiny Búrů a rebelů operovaly na tomto území téměř nepřetržitě po celý rok 1901 a po několik prvních měsíců roku 1902. Akce gerilového rázu zůstávaly spíše drobné a sporadické, nikdy se plně nevymkly z kontroly britské armády. Záškodnické nájezdy zavlekly do Kapska novou, nemilosrdnou část

---

⁴⁴ NERAD, s. 163.

⁴⁵ NASSON, s. 214an.

⁴⁶ NERAD, s. 164.

války, jenž měla dopad jak na bílé tak na černé obyvatelstvo. Právě černoši byli hojně využíváni kapskou správou k ochraně strategických bodů před búrskými komandy. Kontingent barevných naverbovaný v dané oblasti chránil od poloviny roku 1900 například železniční trať k Atlantiku mezi Kimberley a Kapským městem nebo měděné doly v Namaqualandu. Rasisticky smýšlející Búrové však proti tomu protestovali a hrozili, že každý černoš zajatý se zbraní bude bezpodmínečně zastřelen.⁴⁷

Zavedení gerilové taktiky zastihlo Brity nepřipravené. Jejich jednotky s nedostatkem jízdy, zvědů i vyšších důstojníků se jen těžkopádně pohybovaly jihoafrickým venkovem, navíc bez většího efektu. S počátkem gerilové války se zahraniční korespondenti vrátili do svých zemí a Britové se zatím pokoušeli přesvědčit nejen britskou ale vůbec světovou veřejnost, že musí vymýtit jen minimální zbývající odpor. Búrové se snažili o pravý opak, tedy sdělit světu, že mají stále šanci válku vyhrát, pokud jim bude poskytnuta zahraniční pomoc.⁴⁸ Po obsazení obou republik polní maršál Roberts v listopadu 1900 předal nejvyšší velení nad britskými jednotkami Kitchenerovi a vrátil se do Anglie, aby zaujal nové místo nejvyššího velitele britské armády. Pod Robertsovým velením se válka vyvíjela zcela jistě ve prospěch Britů, ale jelikož nedokázal zasadit rozhodující úder búrským silám v poli, byl zde ponechán prostor pro vyčerpávající a drahou gerilu. Brzy po Robertsově odjezdu se gerilová válka rozšířila geograficky a výrazně nabyla na intenzitě.⁴⁹ V době, kdy Britové zavedli odvetná opatření za záškodnické akce, jako vedlejší efekt Búrové několikrát zaútočili na komunikační tratě ani ne tak ze strategických důvodů, ale protože v blízkosti se nacházela obydlí jejich někdejších soukmenovců, kteří se však vzdali nepříteli.

---

⁴⁷ WARWICK, s. 121.

⁴⁸ KUITENBROUWER, s. 215an.

⁴⁹ WESSELS, s. 9.

Jednalo se tedy o určitou formu odvety, jelikož imperiální jednotky trestaly sabotážní akce vypálením přilehlých farem.⁵⁰

Teorie gerily byla poprvé uvedena do praxe během bitvy u Sanasspostu 31. března 1900, která byla oživením snah Oranžského svobodného státu po obsazení hlavního města Bloemfonteinu lordem Robertsem v polovině téhož měsíce. V této bitvě se plně projevila geniální taktika generála Ch. de Weta, kdy mistrně využil všech výhod terénu i momentu překvapení, porazil početně silnější jednotku britského brigádního generála Roberta George Broadwooda a s minimálními ztrátami se mu podařilo získat 421 zajatců a 83 vozů zásob.⁵¹ Ještě jednou se generál De Wet odchýlil od gerilové taktiky a 9. dubna 1900 se pokusil oblehnout britské síly v Jammebergdrifu severně od Wepeneru, avšak již 25. dubna se musel bez jakéhokoliv úspěchu stáhnout tváří v tvář silným osvoboditelským jednotkám.⁵² Následoval sled různorodých útočných akcí zaměřených na klíčová místa britské správy jako železniční tratě, sklady či mosty, kterým neustále hrozilo napadení a zničení. Jako příklad lze uvést přerušení vlakové trati mezi Pretorií a Kroonstadem jednotkami generála Christiaana de Weta ze 7. června 1900, kdy ochromil posádky z Vredefort Roadu a Rodewalu a jenž ukořistil zásoby v hodnotě více než 100 000 liber.⁵³ Avšak podobné akce měly jen krátkodobý účinek, jelikož tratě byly zpravidla do týdne obnoveny a ukořistěné zásoby byly pouze malým šrámem pro mohutné britské impérium. Na konci května Christiaanův bratr generál Piet de Wet vlákal u Lindley do léčky britského generála Henryho Colvila a zajal přes 500 jeho mužů.⁵⁴ K zajímání vojáků však docházelo jen zřídka, protože

---

⁵⁰ SPIES, S. B. *Methods of Barbarism? Roberts and Kitchener and Civilians in the Boer Republics, January 1901–May 1902*. Cape Town – Pretoria 1977, s. 114.

⁵¹ PRETORIUS, *Historical Dictionary*, s. 400–402.

⁵² WESSELS, s. 7.

⁵³ WARWICK, SPIES, s. 95.

⁵⁴ PRETORIUS, *Historical Dictionary*, s. 244.

zajatci zpomalovali postup komanda a byli přítěží v otázce stravy, proto byli většinou pouze odzbrojeni, členové komand jim zabavili koně a někdy i uniformy a ponechali je na místě. Následně v západním Transvaalu přepadli 13. prosince 1900 generálové De la Rey a Smuts tábor generála Clementse u Nooitgedachtu a donutili ho k ústupu. Poté vyplenili tábor, kde získali koně, zbraně, střelivo a zásoby proviantu. Na tomto příkladu lze demonstrovat výrazný početní rozdíl ve ztrátách, kdy Britové přišli o 332 vojáků, zatímco bylo zabito pouze 17 Búrů.⁵⁵

Generál Christiaan De Wet, obecně uznávaný za hrdinu a jednu z nejvýraznějších postav celé války, byl postrachem britské armády. Stal se symbolem búrského odporu a jeho úspěchy ho proslavily i v Británii, kde byl oslavován jako hrdina, když společně s Bothou a De la Reyem přijeli do Londýna kvůli vyjednávání s britskou vládou v srpnu 1902.⁵⁶ V dobové literatuře je označen jako „opravdový démon pomsty“⁵⁷, jeho současníci nazývají De Wetovy nekonvenční zásahy v rámci gerilového boje jako terorismus a tvrdí, že „je zodpovědný za více britských ztrát než kterýkoliv z ostatních generálů“.⁵⁸ Během července a srpna 1900 museli Britové tohoto generála pronásledovat na území Transvaalu i Oranžska a nasadili 30 000 mužů ve snaze dopadnout ho. Přesto v listopadu, ačkoliv byl stále pronásledován britskými jednotkami, de Wet zajal posádku v De Wets Dorpu, oranžské vesnici pojmenované po svém otci. Když v únoru 1901 překročil Oranžskou řeku a vstoupil do kolonie Kapsko ve snaze vyvolat tam povstání, 6 týdnů úspěšně unikal 15 britským útočným

---

⁵⁵ Tamtéž, s. 303an.

⁵⁶ JUDD, SURRIDGE, s. 188.

⁵⁷ STEVENS, F. T. *Complete History of the South African War in 1899-1902*, London 1902, s. 364.

⁵⁸ HILLEGAS, Howard C., *With the Boer Forces*, London 1900, s. 216.

kolonám, jež byly vyslány kvůli jeho zadržení, než se nepolapen vrátil do Oranžska.⁵⁹

---

⁵⁹ MEREDITH, s. 41.

4 BRITSKÁ ODVETNÁ OPATŘENÍ

Búrské odbojové akce vyvolaly na britské straně odezvu ve formě represivních opatření. Britská armáda nebyla připravená čelit tomuto způsobu boje, a proto maršál Roberts zahájil přeměnu tradičně cvičeného vojska v jednotky pro zásah proti gerile. Kitchener byl pod tlakem neustálých búrských záškodnických aktivit nucen pokračovat v nastoleném trendu, jenž jako jediný mohl přinést v této válce vítězství. Jelikož Búrové, kteří se dobrovolně vzdali nebo byli zajati, se často vraceli ke komandům z obavy před obviněním z vlastizrady a ze zavržení ze strany vlastních lidí, muselo britské vedení zavádět nová opatření pro snížení početních stavů protivníka. Těmto praktikám se dostalo pojmenování z úst britského politika a předsedy opoziční Liberální strany sira Henryho Campbella-Bannermana v roce 1901, kdy je označil jako metody barbarství⁶⁰, čímž odkazoval především na ničení země, vypalování farem a systém koncentračních táborů.⁶¹

Jako jednu z nenásilných metod jak přimět členy komand kapitulovat využívali Britové mírové agitace. Koncem roku 1900 sami nebojující Búrové vyslali s tímto návrhem delegáty k Chamberlainovi, který byl nápadem mírových poselství zaujat a pověřil Kitchenera spolu s vysokým komisařem pro jižní Afriku Alfredem Milnerem prozkoumáním této možnosti. Generálmajor Kitchener, který měl přehled o búrské morálce díky kontaktu s již nebojujícími Búry, považoval mírové delegace za vhodný zásah. Několik mírových výborů bylo sestaveno v Transvaalu, odkud se také přesunuly do Kolonie Oranžské řeky a zároveň bylo na venkov distribuováno asi 30 000 plakátů a letáků hlásající požadavky míru. Búrští zástupci deklarovali, že není možné nikoho obvinít z přijmutí

---

⁶⁰ V originálu „methods of barbarism“.

⁶¹ PRICE, Richard, *An Imperial War and the British Working Class : Working-Class Attitudes and Reactions to the Boer War 1899–1902*, London 1972, s. 36.

zřejmé porážky; pokoušeli se komanda a vězně v zajateckých táborech přesvědčit o marnosti odporu, což mělo vést k ukončení bojů a odzbrojení. Jednou z výrazných osobností mírových agitací byl zajatý generál Piet de Wet, mladší bratr Christiaana, který se vzdal u Methuenu v červenci 1900 a jenž vedl mírové mise v Kapsku mezi válečnými zajatci. Jeho snaha se však minula účinkem, jelikož vězni emisary považovali za odrodilce a odpadlíky, tudíž většina zajatých zůstala věrná svému přesvědčení, takže mise do táborů měly minimální ohlas. Avšak úkol De Wettovy deputace v poli byl ještě obtížnější. Ostřílení členové komand pochopitelně považovali búrské mírové sbory za dezertéry a zrádce, a proto mnoho z nich postihl trest zajetí, pokuty, zničení majetku a několik z nich bylo zbičováno či dokonce popraveno.⁶²

Vysílání mírových emisarů navázalo na dřívější využití búrských žen jako poslů míru. Roberts i Kitchener posílali ženy bojujících ke komandům, kde měly podobně jako pozdější mírové sbory naléhat na složení zbraní. Jednalo se také o manželky generálů nebo dalších vysoce postavených mužů, jako byly například, Hendrina Joubertová, vdova po bývalém vrchním veliteli. Rachel Isabellu Steijnovou a Annie Bothovou se Britům přesvědčit nepodařilo, ovšem Annie doručovala svému manželovi zprávy, jelikož jako jedna z mála hovořila anglicky. Úspěch těchto snah byl jen omezený a některé ženy po návratu do koncentračních táborů navíc informovaly své mužské spoluvězně, že pokud se rozhodnou znovu začít bojovat, Búrové u komand je přijmou a zapomenou na jejich předešlou kapitulaci, což mělo pro Brity nepříjemné následky.⁶³

---

⁶² NASSON, s. 222–223.

⁶³ WARWICK, SPIES, s. 174–175.

4.1. STAVBA PEVNOSTÍ

V návaznosti na nekontrolovaný pohyb búrských komand po celém *veldu*,⁶⁴ útocích na tepny infrastruktury a několika neúspěšných „honech“ na generála Christiaana de Weta se na počátku roku 1901 generálmajor Kitchener rozhodl vytvořit masivní systém plotů z ostnatého drátu a tím navázat na dřívější Robertsův projekt strážních pevností podél důležitých železničních tratí. Po určitých úsecích byly tedy vybudovány oválné či hranaté strážní pevnůstky chráněné dvěma vrstvami vlnitého plechu vyplněného kamením, s kovovou střechou a několika střílnami. Ploty tvořilo pět vláken ostnatého drátu, paralelně s nimi vedl tři stopy hluboký a asi čtyři až pět stop široký příkop. Zpočátku byly ploty i bunkry rozmístěny spíše sporadicky, ovšem díky jednoduché konstrukci mohli Britové tyto strážnice stavět rychle a ve velkém množství, což zvyšovalo efektivitu celého systému.⁶⁵

V rámci soustavy asi 8 000 pevnůstek a dalších ozbrojených stanovišť bylo nasazeno 60 000 britských vojáků a 25 000 domorodců. Jednotlivé pevnůstky obývala stálá posádka a měly mezi sebou telefonní a telegrafní spojení. Kolem stavby byly často rozmísťovány primitivní bezpečnostní systémy, například z plechovek, které měly včas upozornit na blížícího se nepřítele. Útočník měl navíc být oklamán umělými figurínami, které na sebe měly strhnout pozornost a dát posádce čas dostat se do bezpečí. Systém pevnůstek a plotů z ostnatého drátu se rozrůstal až do samotného konce války a rozdělával krajinu do jednotlivých „klecí“, které mohli Britové snadněji kontrolovat. Postupně síť expandovala nejen kolem železničních tratí a strategicky důležitých míst, ale křížovala v podstatě celou krajinu. Soustava pevností skutečně

---

⁶⁴ Veld je africký výraz pro otevřené pastviny, zde jsou míněny planiny Transvaalu a Oranžského svobodného státu.

⁶⁵ JUDD, SURRIDGE, s. 189–190.

polapila několik komand a rozhodně znesnadnil pohyb i pro všechny ostatní, avšak ve většině případů, kdy byli Búrové zatlačeni až k pevnostní linii, převážná většina z nich dokázala tuto bariéru překonat. Ke zvýšení efektivity tohoto systému začalo 19 obrněných vlaků strážit železniční tratě a také zabraňovat komandům v průniku skrz soustavu pevností. Vlaky se staly obávaným prostředkem britského potlačování gerily, avšak byly příliš těžkopádné na to, aby získaly rozhodující roli v tomto boji.⁶⁶

4.2. Taktika spálené země

Protože Britové stále nedokázali vystopovat búrské vůdce jako například Christiaana de Weta, ani potrestat ty, kteří nepříteli pomáhali, zavedl maršál Roberts v červnu 1900 systém kolektivního trestu směřující především proti civilnímu obyvatelstvu žijícímu v oblastech gerilových útoků. Jak sám prohlásil: „*Dokud lidé obecně netrpí za skutky těch ve zbrani proti nám [Britům], tahle válka nikdy neskončí.*“⁶⁷ Nastolil tedy taktiku spálené země, jejíž součástí bylo vypalování búrských farem.⁶⁸ Haagské úmluvy z roku 1899 stanovovaly, že ničení majetku musí být omezeno pouze na případy, které budou „*bezpodmínečným požadavkem válečných nálezitostí.*“⁶⁹ Roberts nejprve tedy schválil zničení domů, z nichž búrští ostřelovači pálili na britské jednotky, i když na budově vlála bílá vlajka.⁷⁰ V září 1900 spolu se zahájením taktiky spálené země započalo i ničení farem, které bylo trestem za gerilové útoky i za účast majitele v odbojových akcích, a zároveň se jednalo o preventivní

---

⁶⁶ WESSELS, s. 15.

⁶⁷ MEREDITH, s. 450.

⁶⁸ JUDD, SURRIDGE, s. 191.

⁶⁹ PRETORIUS, Fransjohan, *Boer Civilians and the Scorched Earth Policy of Lords Roberts and Kitchener in the South African War of 1899–1902*, [cit. 2015-1-16]. Dostupné z: <http://www.inter-disciplinary.net/ptb/www/War2/Pretorius%20paper.pdf>, s. 1.

⁷⁰ PRETORIUS, *Boer Civilians*, s. 1.

opatření, jelikož farmy často sloužily jako záchytné a zásobovací body pro komanda. Posledně zmíněné se stalo legálním argumentem pro tato drakonická opatření, jelikož jednotlivé farmy a rodiny na nich žijící poskytovaly nepříteli jídlo, krmivo pro koně, ošetření zraněným a sdělovaly komandům informace o pohybu nepřátelských jednotek.⁷¹ Britští důstojníci v poli toto nařízení využívali i méně prozíravě, neboť měli dojem, že mají Robertsovo svolení aplikovat rozkaz dle své vůle, což vedlo k ničení usedlostí i mimo oblast gerily. Britští vojáci na farmách většinou zrekvírovali zásoby, to, co nepobrali, často zničili a dobytek postříleli, aby komanda již nic nemohla využít. Podle britských důstojníků bylo vše evidováno a majitelé, kteří složili zbraně, mohli požádat o náhradu škody, avšak v praxi to tak většinou nefungovalo.⁷² Obyvatelům farem poskytnuli vojáci jen minimální čas na záchranu vybavení domu, pokud vůbec nějaký čas dostali, a ženy s dětmi byly opuštěny v krajině bez přístřeší a jídla. Jelikož rodiny Búrů bojujících v komandech byly ponechány na milost a nemilost britským jednotkám, staly se jedním z nástrojů jak přimět bojující muže ke kapitulaci. Navíc rodina byla Búry tradičně považována za základní kámen společnosti, takže ničení domovů pro ně bylo velkým traumatem. Tito bezprizorní lidé se později stali jedněmi z obyvatel britských koncentračních táborů. Ve snaze zcela „vyčistit“ krajinu a kompletně neutralizovat veškeré zdroje zásob pro nepřítel byly z farem odsouváni nejen búrští sympatizanti, ale i ti, již vzdavše se složili Britům přísahu věrnosti. Odsun byl nutný pro surovinové vyčerpání nepřítelů i pro jejich vlastní bezpečnost.⁷³

Zpočátku se zdálo, že se jednalo pouze o ojedinělé incidenty, kdy obětí byly domovy búrských vůdců jako například farma generála Ch. De Weta, již spálil britský generálporučík Paul Methuen 16. června

---

⁷¹ WESSELS, s. 12.

⁷² KUITENBROUWER, s. 230–231.

⁷³ SPIES, s. 147.

1900.⁷⁴ Předpokládalo se, že mělo jít především o exemplární případy. Ovšem později se ukázalo, že Britové zastávají politiku spálené země, tedy vše, co náleželo nepříteli nebo jím mohlo být využito, bylo zničeno. Přibližně 30 000 farmářských usedlostí včetně hospodářských stavení stejně jako domy černých pracovníků z farem (celkem asi 100 000 domů) bylo vypáleno nebo odstřeleno pomocí dynamitu, kdy více než 40 měst a vesnic bylo částečně či kompletně zničeno.⁷⁵ Například v říjnu 1900 britský generálporučík Archibald Hunter dal srovnat se zemí celé město Bothaville v severozápadním Oranžsku, jelikož jej využilo komando jako základnu pro jeden ze svých útoků na železniční trať. Ušetřili pouze kostel a sklad Červeného kříže.⁷⁶ Podobný osud postihl i další města jako například Wolmaransstad, Bethal, Ermelo, Carolina, Reitz, Parys a Lindley.⁷⁷ Ničení a loupení se však neomezovalo pouze na domácnosti příslušníků komand, s nimiž neměli Britové žádné slitování, ale zasáhlo i majetek černých obyvatel a dokonce i britských subjektů, což bylo hlášeno například v oblasti De Wets Dorpu. V únoru, květnu a červnu 1900 opakovaně vznesli oba búrští prezidenti námitky proti ničení domovů ze strany Britů. Roberts odůvodnil své činy faktem, že v mnoha oblastech válka degenerovala do gerilového boje, což jej opravňovalo k využití výjimečných metod.⁷⁸

Toto jednání dávalo búrské straně tři možnosti: opustit komanda a chránit své rodiny, další možnost navrhovala evakuaci žen a dětí spolu s ústupem komand z dané oblasti, či zanechat své rodiny v teritoriu okupovaném Brity. První možnost by znamenala konec búrského odporu a byla okamžitě zamítnuta. Druhá varianta byla dočasně praktikována, ovšem generál Botha došel k závěru, že evakuace rodin s sebou přináší

---

⁷⁴ Tamtéž, s. 102.

⁷⁵ WESSELS, s. 12.

⁷⁶ PRETORIUS, *Boer Civilians*, s. 1.

⁷⁷ Tamtéž, s. 2.

⁷⁸ SPIES, s. 29.

přílišné obtíže a oslabuje komanda. Rozhodnutí, že rodiny mají setrvat na farmách, i když byla oblast obsazena nepřítelem, záhy potvrdili búrští prezidenti Krüger a Steijn.⁷⁹

Ničení domovů Búrů jistě přineslo Britům zadostiučinění ve formě likvidace nepřátelských zdrojů a zázemí, avšak zároveň tím vehnali mnoho zatvrzelých a zničených mužů do náruče komand, kde je například generálové Botha a De la Rey využili k dalším odbojovým akcím. Již neměli stálý domov a rodinu, kam by se vraceli, a to vedlo k většímu přilnutí mužů ke komandu a posílilo jejich nenávist vůči protivníkovi. Ti prozíravější z britských důstojníků si brzy uvědomili, že paradoxně z jejich činů těžil nepřítel a že pomáhali udržet jeho jednotky v poli. Například britský kapitán Francis Fletcher-Vane napsal, že „*kdyby nebyly vypalovány farmy, válka by byla skončila dříve*“.⁸⁰ Roberts zavedl taktiku spálené země poměrně brzy během svého tažení a její forma byla značně nepřiměřená vůči nepříteli, jehož síly se téměř hroutily. Místo aby urychleně ukončila válku, ve svém důsledku trvání konfliktu ještě prodloužila. Je však diskutabilní, zda Robertsova opatření byla hlavním důvodem pro další téměř dva roky bojů.⁸¹

4.2.1. Koncentrační tábory

Koncentrační tábory využívané během búrsko-britského sporu v jižní Africe představovaly jedno z nejkontroverznějších opatření celé války a samotné toto slovní spojení si dodnes nese určité prizma především v souvislosti s druhou světovou válkou. Ovšem na rozdíl od nacistických vyhlazovacích táborů, kde byla hlavním účelem fyzická likvidace internovaných, britské tábory sloužily pouze jako shromaždiště osob, jejichž smrt byla jen nežádoucím vedlejším produktem. Fenomén

---

⁷⁹ Tamtéž, s. 37–39.

⁸⁰ JUDD, SURRIDGE, s. 212.

⁸¹ HANCOCK, s. 120.

takovýchto táborů lze datovat až k španělsko-kubánské válce v letech 1895–1898, avšak termín „koncentrační tábor“ začal být uplatňován právě až během búrské války.⁸²

Koncept koncentračních táborů tvořil součást Milnerova projektu na asimilaci a civilizaci Búrů v rámci britské koloniální společnosti. Právě Milner se pokoušel o modernizaci venkovské búrské společnosti a v tomto smyslu měly i tábory být důkazem silné britské přítomnosti v jižní Africe. Lze vidět jistou podobnost mezi tábory a raně moderními evropskými městy, když dočasně narůstala urbanizace a rapidní imigrace zapříčinila masivní zvýšení úmrtnosti.⁸³ Původně byly tábory zakládány mimo území konfliktu, kdy desetitisíce búrských válečných zajatců bylo internováno v jiné části Britské říše, např. na Cejlonu, v Indii, na Bermudách nebo na Svaté Heleně.⁸⁴ První tábory v jižní Africe založila britská armáda jako tzv. ochranné tábory pro Búry, kteří se vzdali,⁸⁵ a jejich rodiny, aby jim byla zajištěna ochrana a zároveň se zabránilo jejich znovu naverbování ke komandům. Avšak po anexi obou búrských republik v roce 1900 a zavedení taktiky spálené země se do táborů dostaly i ženy a děti bojujících Búrů,⁸⁶ jež byly donuceny opustit své domovy. Již koncem roku 1900 se rozdíl mezi ochrannými tábory pro zajatce a koncentračními tábory pro civilní uprchlíky začaly stírat.⁸⁷ V souvislosti s postupným obsazováním území Brity ženy a děti z venkova přicházely do měst, jelikož na svých farmách neměli dostatek jídla ani oblečení. Z důvodu nepřítomnosti jejich mužů, kteří bojovali

---

⁸² SMITH, Ian R., STUCKI Andreas, *The Colonial Development of Concentration Camps (1868–1902)*, [cit. 2015-2-15]. Dostupné z: wrap.warwick.ac.uk/44298/, s. 1.

⁸³ VAN HEYNINGEN, Elizabeth, *A Tool for Modernisation? The Boer Concentration Camps of the South African War, 1900–1902*, [cit. 2015-1-03]. Dostupné z: <http://www.sajs.co.za/tool-modernisation-boer-concentration-camps-south-african-war-1900%E2%80%931902/van-heyningen-elizabeth,s.1>.

⁸⁴ NASSON, s. 234.

⁸⁵ Někdy jsou nazýváni jako tzv. *Handsoppers*.

⁸⁶ Tzv. *Bitterenders*.

⁸⁷ SMITH, STUCKI, s. 16.

v komandech, se v rozlehlých oblastech *veldu* cítily ohroženy.⁸⁸ Jedním z řešení jak se v oblastech obsazených Brity vypořádat s civilisty bez domova, ať už přišli dobrovolně, nebo byli donuceni opustit domovy z důvodu vypálení jejich farmy, se stalo odesílání manželek a dětí k jejich mužům v komandech. Po vzájemné dohodě obou válčících stran probíhaly transporty búrských rodin po několik dalších měsíců a bylo takto odesláno několik set žen a dětí. Brzy se však ukázalo, že tato praxe je dlouhodobě neuskutečnitelná, a tak Britové museli najít nový způsob, jak s tímto břemenem naložit, jelikož počty bezprizorních rodin ve všech impériem kontrolovaných oblastech neustále narůstaly. Protože se všeobecně předpokládalo, že válka se chýlí k brzkému konci, byly tisíce civilistů – bílých i černých – shromážděny v narychlo vytvořených provizorních stanových táborech, nejčastěji v blízkosti železničních tratí.⁸⁹ První prostý tábor pro uprchlíky zbudovali Britové již v červenci 1900, tedy stále pod vedením maršála Robertse, blízko Mafekingu, který byl určen pro bezprizorní ženy a děti.⁹⁰ V září 1900 fungovaly další tábory, například v Bloemfonteinu a v Pretorii, avšak tuto praxi pro oblast celé jižní Afriky oficiálně potvrdil lord Kitchener až koncem prosince 1900. Tou dobou existovalo už přes 40 táborů, avšak větší nárůst internovaných byl zaznamenán až na počátku dalšího roku.⁹¹ Většina zařízení se nacházela v Kolonii Oranžské řeky a v Transvaalu, několik dalších i v Kapsku a Natalu, kdy v jedné chvíli v nich bylo internováno až 160 000 osob.⁹² V roce 1900 byly založeny tábory například v Johannesburgu, Heidelbergu, Klerksdorpu, Potchefstroomu a Vereenigingu na území Transvaalu; v Heilbronu, Bloemfonteinu, Kroonstadu a Norval's

---

⁸⁸ SPIES, s. 128.

⁸⁹ SMITH, STUCKI, s. 16.

⁹⁰ SPIES, s. 144an.

⁹¹ NASSON, s. 242.

⁹² JUDD, SURRIDGE, s. 194.

Pointu v oblasti Oranžska.⁹³ Největším z nich byl tábor v Potchefstroomu v Transvaalu, v němž v květnu 1901 žilo 6 149 lidí, což bylo 25 % všech internovaných v zemi.⁹⁴

Britové vytvářeli zpravidla oddělené tábory pro domorodé obyvatelstvo, jež bylo využíváno především jako pracovní síla na podporu soběstačnosti táborů v oblasti zásob, pomocné služby v britské armádě a především na práci v jihoafrických dolech.⁹⁵ Na žádost samotného Kitchenera navíc rozdělovali bílé obyvatelstvo v kempech na ty, kteří se dobrovolně vzdali, a na tzv. „nežádoucí“, tedy rodiny bojujících Búrů a další bezprizorní osoby vyhnané z farem kvůli praxi spálené země. Kitchener pro tyto skupiny požadoval rozdílné zacházení, což je důkazem, že výstavba táborů nebyla čistě pragmatickým způsobem saturace obyvatel, nýbrž zároveň dalším nátlakovým bodem proti komandům, jejichž členové měli složit zbraně, aby se mohli opět shledat se svými rodinami.⁹⁶ A jak ministr kolonií Chamberlain 2. srpna 1901 prohlásil v Dolní sněmovně, „*system koncentračních táborů byl jedinou humánní alternativou zanechání žen a dětí v poušti veldu.*“⁹⁷ Avšak britská veřejnost shledávala toto opatření velmi kontroverzním, především vzhledem k internaci žen a dětí. Ačkoliv britský ministr války St. John Broderick, první hrabě z Midletonu prohlásil, že „*tyto tábory jsou tábory dobrovolnými a byly vytvořeny k jejich ochraně,*“⁹⁸ a že „*ti, co přijdou, mohou odejít.*“⁹⁹ I přes diskuze v parlamentu, jaký status by měli obyvatelé táborů dostat, a Broderickovo ujišťování, že ženy jsou hosti, ne

---

⁹³ SPIES, s. 150an.

⁹⁴ VAN DEN BERGH, G. N., *The British Scorched Earth and Concentration Camp Policies in the Potchefstroom Region, 1899–1902*. In: *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies* 40, 2012, 2, s. 84.

⁹⁵ WARWICK, s. 149an.

⁹⁶ PRETORIUS, *Boer Civilians*, s. 2.

⁹⁷ SPIES, s. 185.

⁹⁸ KREBS, Paula M., *Gender, Race, and the Writing of Empire*, New York 1999, s. 59.

⁹⁹ Tamtéž.

vězni, nebylo v praxi po většinu fungování táborů možno svobodně odejít.¹⁰⁰

Někteří muži, již stále bojovali v poli, přesvědčovali své rodiny, ať dobrovolně vstoupí do britských koncentračních táborů, jelikož v té době ještě nebyly obecně známy špatné životní podmínky a vysoká úmrtnost v těchto kempech a tábory samotné byly považovány za bezpečnější než přežívání bez prostředků v planinách *veldu*. Stávalo se však, že obyvatelé odmítali do táborů vstoupit, neboť se obávali, že se jim nedostane dostatečné ochrany ze strany britských vojenských autorit. Několikrát se skutečně stalo, že komanda napadla a vyplenila koncentrační tábory, kdy jako příklad lze uvést například velitele Willema Diederika Fouchého, jehož komando čítající asi 70 mužů přepadlo 27. července 1901 tábor v Aliwal North. Během tohoto vpádu zastřelili strážného, zajali táborové úředníky, zabavili oblečení a pět z 689 mužských vězňů tábora se opět připojilo ke komandu. Další z útoků se odehrál 15. září 1901, kdy se další z komand pokoušelo získat zásoby poblíž koncentračního tábora v Belfastu. Během nájezdu byla zastřelena jedna žena a dvě děti zraněny, vše zřejmě búrskými kulkami.¹⁰¹

V samotných začátcích, stále pod Robertsovým vedením, podléhaly koncentrační tábory vojenské správě, avšak pod Kitchenerovým velením byly v únoru 1901 tábory dány na starost civilní administrativě. Skutečný vliv však civilní správa získala až v listopadu, kdy Milner přebрал přímou kontrolu, jelikož do té doby byly tábory stále podřízeny Kitchenerovi jakožto nejvyššímu veliteli vojska.¹⁰² Tato změna přinesla zároveň změnu životních podmínek v daných zařízeních. Do té doby byly koncentrační tábory především primitivní zařízení s nedostatečnou zdravotní péčí a špatnou hygienou, což vedlo k vysoké

---

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ SPIES, s. 225an.

¹⁰² PRETORIUS, *Boer Civilians*, s. 4.

úmrtnosti, jež dosáhla více než 31 000 bílých a alespoň 23 000 černých vězňů.¹⁰³

4.2.2. Životní podmínky v táborech

Mnoho měsíců války logicky vedlo k devastaci přírody jižní Afriky, znečištění vzduchu, půdy i vody a to vše mělo negativní vliv na produkci jídla i znatelné zhoršení životních podmínek. K šíření infekčních chorob v táborech přispívala i nedostatečná organizace a špatné hygienické podmínky, což se však v jednotlivých kempech lišilo podle iniciativy vedení. Samotné umístění táborů bylo často zvoleno nevhodně, jelikož v deštných obdobích se některá území stala neschůdná a zimy se ukázaly být velmi chladné, jak se stalo například v případě táborů v Standertonu nebo Brandfortu. Tábory mnohdy neposkytovaly adekvátní ubytování, a tak mnoho obyvatel muselo žít v chatrných stanech či domech z rašeliny, kde lidé přespávali na zemi z důvodu nedostatku postelí a matrací.¹⁰⁴ K oslabení organismu internovaných přispíval i nedostatek vody, jež byla mnohdy kontaminovaná, bez možnosti ji převařit, jelikož tábory trpěly nedostatkem palivového dřeva. Například v Bloemfonteinu, kde i tak nedostatečné vodní zdroje byly kontaminovány nákazou tyfu, dostávali chovanci asi půl litru vody na den, což v horkém letním jihoafrickém klimatu bylo zcela nedostatečné. S převzetím plné správy se civilní administrativa pilně pokoušela o nápravu situace a investice do sanitace, techniky a vody dosáhly měsíčně až 17 000 liber.¹⁰⁵ Dalším problémem byly neadekvátní přiděly stravy, jež se různily dle statutu vězňů. Nutriční hodnoty dávek většinou neodpovídaly jejich tělesným potřebám a vedly k častým zažívacím potížím. Koncem roku 1901 byly založeny polévkové kuchyně, které měly zajistit, aby všichni

---

¹⁰³ WESSELS, s. 13.

¹⁰⁴ PRETORIUS, *Boer Civilians*, s. 3an.

¹⁰⁵ VAN HEYNINGEN, s. 7.

chovanci byli adekvátně živeni. Ti, kteří měli peníze, mohli své přiděly navýšit pomocí táborových obchodů, kde kupovali například rýži, konzervované ryby, marmeládu, ovoce nebo zeleninu. Od doby, kdy většina mužů a mnoho žen dostávali plat za práci, kterou v táboře odváděli, mohli nabídky těchto obchodů využít.¹⁰⁶

Další zásadní problém, nevyhovující hygienické podmínky, lze částečně klást za vinu samotným Búrům, jelikož jejich původní farmy zpravidla postrádaly jakékoliv hygienické zařízení. Odtud si přinesli zvyk soužití se zvířecími a lidskými exkrementy, avšak při vysoké koncentraci osob v táboře museli postupně ustoupit od zvyku zanášení půdy kolem svých obydlí a odhazování odpadu v bezprostřední blízkosti stanů, jelikož špinavé prostředí zhoršovalo životní podmínky a usnadňovalo šíření infekčních chorob. Postupně museli začít využívat latríny, které však zpočátku nevyhovovaly, jelikož nebyly adekvátní pro malé děti a jejich četnost nedostačovala. Situace se změnila na počátku roku 1902, kdy vedení táborů nainstalovalo lepší latríny a zavedlo plošnou desinfekci. Búrové následně museli začít respektovat hygienická pravidla, což pro mnoho z nich bylo první setkání s moderním sanitárním režimem.¹⁰⁷

Neadekvátní lékařská péče byla také příčinou vysoké mortality v koncentračních táborech. Infekční choroby se staly jedním z nejčastějších důvodů smrti, kdy například pouze spalničky zapříčinily asi 42 %–43 % všech úmrtí, následoval zápal plic, jenž měl za následek asi 1/5 úmrtí. Obyvatelé táborů také hojně trpěli například průjmami, úplavicí, tyfem, žloutenkou, malárií, černým kašlem a onemocněním dýchacích cest, což také mnohdy vedlo k jejich smrti. Ačkoliv na počátku 20. století již byla známá prevence některých těchto infekčních onemocnění a díky teorii bakteriálního původu chorob dokázali vědci

---

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 8an.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 6an.

identifikovat dané patogeny, v případě koncentračních táborů nedokázali těchto poznatků plně využít. V rané fázi budování trpěly tábory nedostatkem zdravotnického personálu a musely si vystačit s vojenskými lékaři, místními chirurgy a netrénovanými sestrami, ale s převzetím správy civilní administrativou zajistil lord Milner pro táborové nemocnice asi 50 lékařů a 100 kvalifikovaných sester z Británie. Po zlepšení standardů lze říci, že tato lékařská zařízení přinesla do jižní Afriky adekvátní úroveň zdravotní péče, často první zdravotní instituci vůbec. Búrové ale většinou pociťovali averzi vůči nemocnicím, jelikož měli z neznámého lékařského prostředí strach. Mnoho lidí tam zemřelo a někteří rodiče trpěli paranoidní obavou, že Britové se snaží jejich děti zabít. Podobný odpor zpravidla opadl, když Búrové zjistili, že dětem se v nemocnicích daří lépe než v primitivních stanech.¹⁰⁸

Jedním z pozitivních aspektů pobytu v táboře byly školy pro internované děti. Jelikož koncentrační tábory byly britskou stranou prezentovány jako humánní řešení poskytnutí ochrany bezprizorním ženám a dětem z *veldu*, projekt táborových škol se stal užitečnou oporou pro toto standardní vládní tvrzení. Impuls k tomuto kroku vzešel od Milnerova ministra školství pro dvě nově vzniklé jihoafrické kolonie Edmunda Bealea Sarganta, který v Kapském městě navštívil búrský zajatecký tábor, kde si sami vězni založili školu. V reakci na tuto návštěvu založil koncem ledna 1901 školu v nejbližším koncentračním táboře v Norval's Pontu a tento nápad se brzy ukázal být účinným. Proto se Sargant rozhodl rozšířit vzdělávací činnost na celý táborový systém. Asi 300 učitelek z Británie a britských dominií přijelo do Jižní Afriky, kde začaly vyučovat búrské děti, pro něž to mnohdy bylo první setkání se školou. Vzdělávání búrských dětí v táboře se stalo součástí Milnerova anglikanizačního projektu a mělo jasný politický podtext. Jeho cílem bylo

---

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 1–6.

změnit od základu vnímání národního charakteru Búrů a tím vytvořit harmonickou a poangličtěnou Jižní Afriku.¹⁰⁹

4.3. Další odvetná opatření

Britská snaha oslabit nepřítele nespočívala pouze ve fyzických aktivitách, ale zároveň využívali psychické vedení války. Například Robertsova prohlášení z června 1900 vyhrožovala odvetou v podobě ničení búrských farem, což se později stalo skutečností. Kitchener jako jeho nástupce také pokračoval v zastrašování nepřítele, kdy například v svolání ze 7. srpna 1900 hrozil vyhoštěním všem gerilovým bojovníkům, kteří se nevzdají do poloviny září. Búrové tyto proklamace označovali jako „papírové bomby“, avšak v praxi museli čelit jejich následkům.¹¹⁰

Bylo nutné změnit i vojenskou taktiku. Od prosince 1900 se zvyšoval počet mobilních britských jednotek a za tímto účelem musel Kitchener dovážet koně, což bylo velmi finančně náročné. Během války použili Britové téměř 670 000 koní, mul a oslů, z nichž přes 400 000 v jižní Africe uhynulo. Ačkoliv se vojáci impéria nedokázali Búrům vyrovnat v dovednosti jezdeckví, jejich zvýšená mobilita jim umožňovala účinněji neutralizovat gerilové útoky. V souvislosti se snahou zlepšit efektivitu protigerilových opatření navýšil Kitchener počet oddílů a nepravidelných jednotek formovaných přímo v jižní Africe či z dobrovolníků z dominií jako Austrálie či Nový Zéland. Své řady navíc posílil o černé obyvatelstvo, jež čítalo až 140 000 mužů. Domorodci se většinou přímo boje neúčastnili, působili především jako posádky pevnůstek, průzkumníci, zvědové nebo vykonávali pomocné práce.¹¹¹

---

¹⁰⁹ RIEDI, Eliza, *Teaching Empire: British and Dominions Women Teachers in the South African War Concentration Camps*. In: *The English Historical Review* 120, 2005, 489, s. 1316–1320.

¹¹⁰ WESSELS, s. 13.

¹¹¹ Tamtéž, s. 14.

Jednalo se například o tzv. „*Black Watch*“, tedy kontingenty černých vojáků sestavené generálem Robertem Baden-Powellem k obraně Mafekingu.¹¹² Jejich znalost místních poměrů a terénu navíc vyřešila další britský problém – neznalost domácích podmínek. S mobilními a početnějšími jednotkami se tedy Britové mohli pokoušet o bezprostřední akce proti komandům. Jelikož stále nebylo možné zničit Búry v přímé bitvě, pokoušeli se s pomocí jízdy nahnat a roztříštit komanda proti linii pevností. Nejvýraznějšími pokusy této nové strategie se staly „hony“ na generála Christiaana de Weta, které se odehrály mezi lety 1900–1902 a jež skončily neúspěchem. V průběhu války se uskutečnilo až několik set větších či menších podobných jízd a během pěti takzvaných jízd nového typu v roce 1902 sice Britové zajali mnoho búrských bojovníků, avšak hlavní vůdci nepřítele stále unikali.¹¹³

---

¹¹² SIWUNGHILA, Hulme T., *White Ideologies and Non-European Participation in the Anglo-Boer War, 1899–1902*. In: *Journal of Black Studies* 15, 1984, 2, s. 229.

¹¹³ WESSELS, s. 14.

5 ZA HRANICEMI JIŽNÍ AFRIKY

Události v jižní Africe vzbudily mezinárodní ohlas a vyvolaly především vlnu probúrského nadšení ve většině Evropy i v severní Americe. Jednalo se o následek celkové neoblíbenosti Britského impéria spolu s obdivem statečných Búrů, kteří bojovali proti mnohonásobně silnějšímu nepříteli. Zatímco Británie se snažila udržet v očích světa obraz války v jižní Africe jen jako místního koloniálního sporu, Búrové se pokoušeli o vyvolání zásahu jedné ze zahraničních mocností. Vyslanci republik postupně kultivovali tisk směrem k protibritské a probúrské propagandě ve Francii, Německu a Nizozemsku, které byly hlavními britskými soupeři na kontinentu, ve snaze vyvolat rozsáhlou vlnu podpory pro své zájmy. Ačkoliv Německo, Francie a Rusko po jistou dobu uvažovaly o diplomatické intervenci do jihoafrických záležitostí, praktická podpora ve formě vojenského zásahu se nikdy nestala reálnou možností.¹¹⁴ Jedinou zahraniční posilou se stali dobrovolníci, již se začali sjíždět z celého světa. Asi 2000 mužů formovalo několik národních jednotek, které se připojily ke komandům.¹¹⁵

Obzvláště v Německu bylo protibritské smýšlení velmi silné. Sympatie k odvaze Búrů se mísila s koloniální propagandou, jež předpokládala zničení britské dominance v jižní Africe a pomocí spolupráce s Búry vytvoření jakési „Německé Indie“. Avšak názory vlády a císaře Viléma II. představovaly opak veřejného mínění. Císař obdivoval vše britské a spolu s vládou v čele s Bernhardem von Bülowem odmítali porušit německou neutralitu ve prospěch Búrů. Navíc museli mírnit útoky německého tisku proti Velké Británii v otázce jižní Afriky.¹¹⁶ Občanská společnost vyjadřovala svou podporu Búřům například přejmenováním

---

¹¹⁴ NASSON, s. 69.

¹¹⁵ JUDD, SURRIDGE, s. 247.

¹¹⁶ WILSON, Keith (ed.), *The International Impact of the Boer War*, Chesham 2001, s. 26–33.

místních spolků na jejich počest (*Die Buren, Transvaaler* apod.) nebo prodejem předmětů v barvách transvaalské vlajky či s búrskou tematikou. Podobně jako v dalších zemích byly zakládány spolky dovolávající se mírového ukončení války a záchrany búrských republik. Jednalo se například o mnichovskou organizaci *Deutsche Zentrale für internationale Bestrebungen zur Beendigung des Buren-Krieges* nebo stuttgartskou *Deutsche Friedensgesellschaft*, jež distribuovaly letáky, organizovaly sbírky nebo pořádaly veřejná shromáždění ve prospěch búrských obyvatel jižní Afriky.¹¹⁷

Dalším státem s výrazným západem pro búrskou věc bylo Nizozemsko, v jehož případě pramenila podpora především z kulturní a jazykové spřízněnosti. Jakožto nejmenší evropská mocnost s nepoměrně větším zámořským územím Nizozemsko jen obtížně čelilo svému sousedovi Velké Británii, světové největší koloniální mocnosti. I proto pocítovali Nizozemci v 19. století zvýšený zájem o oblast jižní Afriky a oficiální proud striktní neutrality během druhé búrské války byl pro ně i jejich královnu Vilemínu velmi těžce stravitelný.¹¹⁸ Vzhledem k mezinárodní pozici Nizozemska nebyla neutralita nijak výrazněji napadena ze strany probúrských aktivistů, avšak rovněž byly zakládány spolky na podporu Búrů. Například *Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging*, jejímiž členy byly významné osobnosti z oblasti politiky, obchodu i akademické půdy, plně respektovala nizozemskou striktní neutralitu. Tento spolek byl celkově nejdůležitější z probúrských organizací během války, jelikož se jednalo o nejstarší a největší z nich.¹¹⁹

I britská veřejnost byla názorově rozpolcena a také zde se našli příznivci búrské strany, kteří agitovali za brzké ukončení války. Celková únava britské společnosti z vyčerpávající války se projevila i během voleb

---

¹¹⁷ PRETORIUS, *Historical Dictionary*, s. 160an.

¹¹⁸ WILSON, s. 124–126.

¹¹⁹ KUITENBROUWER, s. 144an.

v roce 1900, kdy Konzervativní strana markýze Salisburyho získala většinu nad Liberální stranou. Pro tyto volby se vžil výraz „khaki volby“, odkazující na barvu uniforem britských vojáků bojujících v jižní Africe, a je dodnes využíván pro národní volby, jež jsou ovlivněny válečným nebo poválečným cítěním.¹²⁰

S počátkem britských odvetných akcí proti búrské gerile se vlna nevole vůči činnosti impéria v jižní Africe ještě přiostrčila. Veřejnost odsuzovala násilné ničení farem a vyhánění žen a dětí z domovů, následné umisťování do koncentračních táborů, kde kvůli nevyhovujícím podmínkám zemřela až čtvrtina celé populace búrských žen a dětí z obou republik během asi 15 měsíců.¹²¹ I v samotné Británii zesílil hlas opozice volající po nápravě šokujících poměrů panujících v táborech. Konkrétnější informace o skutečném stavu věcí přinesla do Británie především Emily Hobhouseová, britská dobročinná agitátorka, která v roce 1901 navštívila koncentrační tábory v Kolonii Oranžské řeky. Během svého pobytu se přičinila o mnoho změn a zlepšení podmínek v táborech a především pod jejím tlakem inicioval britský War Office vyslání komise žen oficiálně nazývané *Fawcett Committee*¹²² pod vedením Millicen Garrett Fawcettové za účelem prošetření skutečného stavu životních podmínek v jihoafrických táborech.¹²³ Na základě výsledků vyšetřování byl zahájen přesun správy táborů z armádní do civilní jurisdikce, což přineslo celkové zlepšení stavu koncentračních táborů.

Zahraniční reakce lze shrnout jako výrazně probúrské, avšak pasivní. Žádný ze států do sporu nijak aktivně nezasáhl, avšak některé

---

¹²⁰ PRICE, s. 97.

¹²¹ MORGAN, Kenneth O., *The Boer War and the Media (1899–1902)*. In: *Twentieth Century British History* 13, 2002, 1, s. 12.

¹²² Běžně bylo nazýváno jako *Ladies Committee*.

¹²³ WARWICK, SPIES, s. 181an.

z nich, jako například Německo, tlumily protibritské nálady veřejného mínění. Naopak charakter soudobého smýšlení britské veřejnosti měl jako jediný vliv na aktuální dění. Výsledkem bylo vítězství konzervativců v khaki volbách v roce 1900 a tlak veřejnosti jistě uspil i konec války a úspěšné dojednání míru.

6 ZÁVĚR

Posuzovat búrskou gerilu a britská odvetná opatření je poměrně obtížné, protože pro obě strany šlo o linii logických kroků v návaznosti na předchozí akce nepřítele. Už samotné vypuknutí války bylo reakcí na britskou rozpínavost a snahu získat vliv v búrských republikách, což mělo za následek výše zmíněné ultimátum a vyhlášení války. Oproti mnohonásobně většímu nepříteli museli Búrové plně využít své výhody, aby vůbec měli sebemenší šanci bojovat. Ze strany Britů se také jednalo o trestuhodné podcenění Búrů, které se brzy ukázalo být přehnané především během tzv. černého týdne (*Black Week*). Pro búrské jednotky byla gerila rozhodně správným a takřka jediným možným krokem vzhledem k jejich předpokladům a faktickým podmínkám. Výsledkem byly nepoměrně nižší ztráty na životech v jejich řadách a oslabování britského systému v jižní Africe, které však nikdy nedosáhlo takových rozměrů, aby bylo skutečným šrámem pro Britské impérium. Pro ně naopak nebyly materiální škody tak závažné, jako neschopnost zasadit rozhodující úder a ukončit celý spor, čímž by uklidnili jak britskou veřejnost, tak i nespokojené hlasy ze zahraničí.

Po rozpoutání gerilové války na búrské straně nemohli reálně očekávat jinou reakci z britské strany než represivní opatření. Nevole britské veřejnosti proti válce, která se projevila například během khaki voleb, vyvíjela tlak i na velitele zásahu v jižní Africe, tedy lorda Robertse a později Kitchenera. Museli najít způsob, jak účinně zakročit proti volně se pohybujícím komandům. Zatímco budování sítě pevností, různá ochranná opatření a mírové agitace jsou jistě krokem správným směrem, vypalování farem je dle mého názoru jedním z nejdiskutabilnějších rozhodnutí celé války. Původní záměr je jasný – zlikvidovat záchytné a zásobovací body nepřítele, avšak úzká vazba na rodinu či bezprizorní

ženy a děti opuštěné ve *veldu* měly naopak velmi stmelující efekt na búrská komanda. Teoreticky lze předpokládat, že při využití odlišných postupů mohla válka dospět ke svému konci i mnohem dříve. Koncentrační tábory, ač se staly asi nejdiskutabilnějším britským opatřením, byly míněny jen jako prostředek zaopatření obyvatel bez vlastních prostředků. Jejich účelem nebylo nikoho fyzicky likvidovat, pouze si chtěli podržet kontrolu nad osobami v zemi, kde vedli válku. Úmrtí obyvatel táborů rozhodně nebylo primárním účelem, nýbrž spíše nešťastnou shodou okolností. Jednalo se především o souhru búrských (ne)hygienických návyků, nedostatečné zdravotní péče, neodpovídajících přidělů potravy a vody spolu se špatnými ubytovacími podmínkami, což se stalo osudným především tisícům dětí a žen.

Po celou dobu konfliktu nebylo reálné, že by Búrové mohli sami zvítězit v souboji s koloniální velmocí těchto rozměrů, a proto se z jejich strany jednalo o pouhé oddalování nevyhnutelné porážky. Opoťřebovací taktika a umělé protahování bojů mělo dle plánu mít za následek snahu Britů o urychlené ukončení války a tím pádem i výhodnější podmínky v rámci mírové smlouvy. Výsledek těchto snah je diskutabilní. Obě búrské republiky ztratily samostatnost a staly se britskými koloniemi, uitlanderé získali politická práva a výnosné zlaté a diamantové doly byly pod britskou správou. Přesto si však Búrové zachovali značnou samostatnost, jednalo se například o zachování diskriminačních zákonů vůči černochem a poměrně volnou formu samosprávy. Důvodem tohoto přístupu ze strany Velké Británie může být i fakt, že po ukončení skvělé izolace se začala více zapojovat do mezinárodního dění a jižní Afrika se ocitla na periférii zájmů. V této benevolenci k přirozené povaze Búrů a jejich rasismu lze vidět i jeden z aspektů pozdějšího vzniku apartheidního rozdělení jihoafrické společnosti.

7 SEZNAM ZDROJŮ

Literatura

BADSEY, Stephen, *The Boer War (1899–1902) and British Cavalry Doctrine : A Re-Evaluation*. In: *The Journal of Military History* 71, 2007, 1, s. 75–97.

HANCOCK, W. K., *Smuts. Vol. 1: The Sanguine Years*, Cambridge 1962.

HILLEGAS, Howard C., *With the Boer Forces, London 1900*.

JUDD, Denis, SURRIDGE, Keith, *The Boer War : A History*, New York 2013.

KREBS, Paula M., *Gender, Race, and the Writing of Empire*, New York 1999.

KUITENBROUWER, Vincent, *War of Words*, Amsterdam 2012.

LANGER, William L., *The Diplomacy of Imperialism 1890–1902*, New York 1951.

MEREDITH, Martin, *Diamonds, Gold and War. The British, the Boers and the Making of South Africa*, New York 2007.

MORGAN, Kenneth O., *The Boer War and the Media (1899–1902)*. In: *Twentieth Century British History* 13, 2002, 1, s. 1–16.

NASSON, Bill, *The War for South Africa : The Anglo-Boer war 1899–1902*, Cape Town 2010.

NERAD, Filip, *Búrská válka*, Praha 2004.

PORTER, Andrew, *The South African War and the Historians*. In: *African Affairs* 99, 2000, 397, s. 633–648.

PRETORIUS, Fransjohan, *Historical Dictionary of the Anglo-Boer War*, Lanham 2009.

PRICE, Richard, *An Imperial War and the British Working Class : Working-Class Attitudes and Reactions to the Boer War 1899–1902*, London 1972.

RIEDI, Eliza, *Teaching Empire: British and Dominion Women Teachers in the South African War Concentration Camps*. In: *The English Historical Review* 120, 2005, 489, s.1316–1347.

ROBINSON, Ronald, GALLAGHER, John, DENNY, Alice, *Africa and Victorians : The Climax of Imperialism in the Dark Continent*, New York 1961.

SIWUNGHLA, Hulme T., *White Ideologies and Non-European Participation in the Anglo-Boer War, 1899–1902*. In: *Journal of Black Studies* 15, 1984, 2, s. 223–234.

SPIES, S. B. *Methods of Barbarism? Roberts and Kitchener and Civilians in the Boer Republics, January 1901–May 1902*. Cape Town – Pretoria 1977.

STEVENS, F. T. *Complete History of the South African War in 1899-1902*, London 1902.

VAN DEN BERGH, G. N., *The British Scorched Earth and Concentration Camp Policies in the Potchefstroom Region, 1899–1902*. In: *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies* 40, 2012, 2, s. 72–88.

WARWICK, Peter, *Black People and the South African War 1899–1902*, Cambridge 1983.

WARWICK, Peter, SPIES, S. B. (eds.), *The South African War : The Anglo-Boer War 1899–1902*, Harlow 1980.

WESSELS, André, *Boer Guerrilla and British Counterguerrilla Operations in South Africa, 1899 to 1902*. In: *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies* 39, 2011, 2, s. 1–24.

WILSON, Keith (ed.), *The International Impact of the Boer War*, Chesham 2001.

Internetové zdroje

PRETORIUS, Fransjohan, *Boer Civilians and the Scorched Earth Policy of Lords Roberts and Kitchener in the South African War of 1899–1902*, [cit. 2015-1-16]. Dostupné z: <http://www.inter-disciplinary.net/ptb/www/War2/Pretorius%20paper.pdf>.

SMITH, Ian R., STUCKI Andreas, *The Colonial Development of Concentration Camps (1868–1902)*, [cit. 2015-2-15]. Dostupné z: wrap.warwick.ac.uk/44298/.

VAN HEYNINGEN, Elizabeth, *A Tool for Modernisation? The Boer Concentration Camps of the South African War, 1900–1902*, [cit. 2015-1-03]. Dostupné z: <http://www.sajs.co.za/tool-modernisation-boer-concentration-camps-south-african-war-1900%E2%80%931902/van-heyningen-elizabeth>.

8 RESUMÉ

This thesis is an analysis of the guerrilla warfare and the resulting British retaliation during the Boer War, which took place in South Africa between 1899 and 1902. It was a conflict involving descendants of Dutch settlers, called Boers, and the British Empire. At the beginning of the thesis the reasons of the conflict have been described, including outbreak and the course of the war followed by the consequences of said events. The main part of the paper contains two chapters about Boer guerrilla warfare and subsequent British counter-guerrilla operations. During section dealing with guerrilla, we will see the structure and function of commandos, ways of wrecking activities and impact of those actions. The result of the Boer attacks is seen in the following British actions, which is described in the next chapter of the thesis. Commander-in-Chief Roberts and his successor Kitchener had to use less casual methods to fight generally unconventional guerrilla attacks. For this reason they started building a system of blockhouses to stop the movement of the Boers and they burnt their farms, because it was necessary to destroy all possible shelters and suppliers in the South African *veld*. Women and children who had been left behind were moved to concentration camps which were established to provide sanitation and supplies for dispossessed families. Although it was meant mostly to take care of the camp inmates, many of them died because of poor hygienic conditions, inadequate amounts of food and water resources and primitive health care conditions in the camps. The final part of the thesis will describe the international impact and reactions to the war.

In general the Boers weren't able to win the war, they just tried to postpone a peace treaty for as long as possible, because they were

hoping for better conditions. In the end the Boer republics became British colonies, but they were able to stay relatively autonomous.

9 PŘÍLOHY

Příloha 1: Búrské komando před bitvou

Zdroj: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/555806/South-African-War> (2015-03-06)

Příloha 2: Výsledek búrské sabotážní akce proti železnici

Zdroj: <http://www.lasalle.edu/~mcinneshin/325/week05.htm> (2015-03-02)

**Příloha 3: Příslušník Novozélandského šestého kontingentu pálí
búrskou farmu, 1901**

Zdroj: <http://www.nzhistory.net.nz/media/photo/destruction-boer-farm>
(2015-03-20)

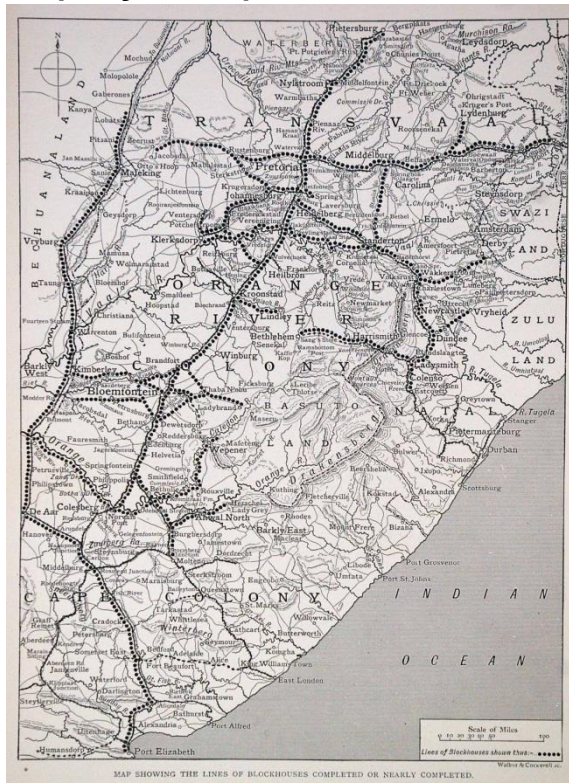
Příloha 4: Britská pevnůstka ve Van Den Merwe s posádkou

Zdroj: <http://www.angloboerwar.com/other-information/16-other-information/1844-blockhouses> (2015-03-15)

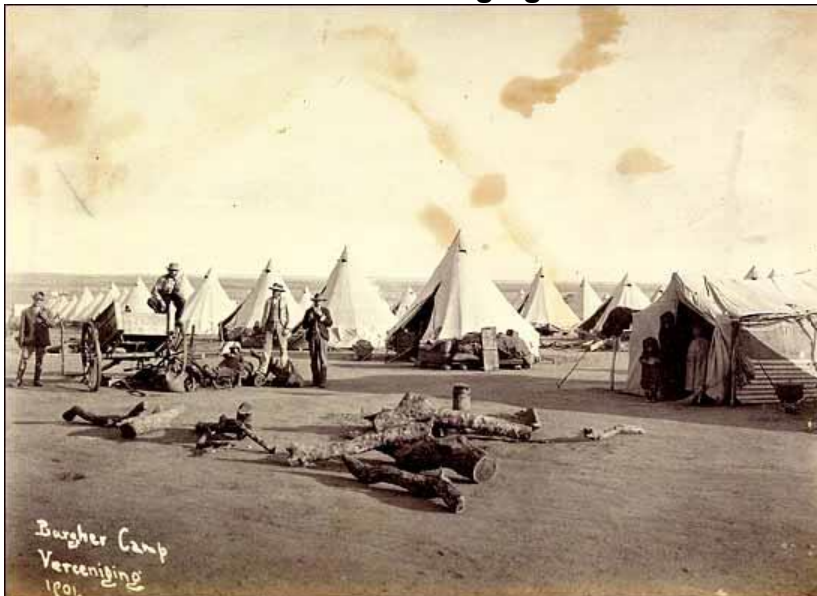

Příloha 5: Mapa systému pevnůstek

Zdroj: <http://www.angloboerwar.com/other-information/16-other-information/1844-blockhouses> (2015-03-15)

Příloha 6: Koncentrační tábor ve Vereenigingu

Zdroj: <http://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/census/events/brit15.htm>

**Příloha 7: Lizzie van Zyl v Bloemfonteinském koncentračním táboře,
trpící pravděpodobně tyfem**

Zdroj: <http://www.museumsyndicate.com/item.php?item=46675> (2015-03-24)

9.1. Seznam příloh

Příloha 1: Búrské komando před bitvou	49
Příloha 2: Výsledek búrské sabotážní akce proti železnici.....	49
Příloha 3: Příslušník Novozélandského šestého kontingentu pálí búrskou farmu, 1901	50
Příloha 4: Britská pevnůstka ve Van Den Merwe s posádkou.....	50
Příloha 5: Mapa systému pevnůstek	51
Příloha 6: Koncentrační tábor ve Vereenigingu.....	51
Příloha 7: Lizzie van Zyl v Bloemfonteinském koncentračním táboře pravděpodobně trpící tyfem	52